

Вања Димитриевски
Марија Тошева
Наташа Бошкова

**АНАЛИЗА НА ПОТРЕБИТЕ ЗА ПРОМЕНА НА ЗАКОНСКА РЕГУЛАТИВА ЗА
СЕКСУАЛНАТА РАБОТА ВО МАКЕДОНИЈА**

Потреби и предизвици

Здружение ХОПС – Опции за здрав живот Скопје, 2016

Содржина

1. Вовед.....	3
2. Методологија.....	3
3. Контекст во кој се изведува сексуалната работа во Македонија.....	5
3.1. Постоечка правна рамка за сексуалната работа во Македонија	5
3.2. Контекстот во кој се изведува сексуалната работа во Македонија од перспективата на сексуалните работници.....	9
3.3. Програми за поддршка на сексуалните работници во Македонија.....	10
3.3.1. Достапни сервиси за сексуални работници во Македонија.....	11
4. Осврт на постоечките модели за регулирање на сексуалната работа во светот	14
5. Дали постои потреба за законска регулација на сексуалната работа во Македонија?	16
6. Посакувани модели за законска регулација на сексуалната работа во Македонија.....	16
6.1. Посакувани мерки за законска регулација на сексуалната работа во Македонија	17
6.2. Спорни мерки за законска регулација на сексуалната работа во Македонија	19
6.3. Мерки за законска регулација на сексуалната работа во Македонија предложени од претставниците на засегнатите институции и здруженија на граѓани	20
7. Потенцијални пречки за спроведување на иницијативата за законска регулација на сексуалната работа во Македонија	21
8. Заклучоци.....	21
9. Препораки	22
10. Библиографија.....	23

1. Вовед

Поттикнат од сознанијата за општествена и институционална дискриминација кон сексуалните работници ХОПС во 2000 година отвори програма за поддршка на сексуалните работници во Скопје која денес нуди сеопфатни социјални, здравствени и правни услуги. Благодарение на донацијата од Глобалниот фонд, со поддршка на ХОПС од 2004 до 2016 година слични програми се отворени и во Струмица, Гевгелија, Битола, Охрид, Гостивар и Тетово. Услужната ориентација на овие програми амортизира дел од дискриминирачкиот однос кон сексуалните работници, но напорите за ефикасна поддршка на оваа заедница сè уште се соочуваат со големи институционални бариери вкоренети во произволното толкување на законите. Од друга страна, прашањето за законска регулација на сексуалната работа се повеќе се актуелизира во Европа и во Светот. Здруженијата на сексуалните работници се се поактивни во отпорот против агресивните иницијативи засновани повеќе на идеологии отколку на практики, кои ги исклучуваат сексуалните работници од учество во донесувањето одлуки, иако се најзасегнати од ова прашање.

Наоѓајќи се во расчекор меѓу актуелните политички струи за воведување рестриктивни национални политики за сексуална работа и определбата за поддршка на сексуалните работници ХОПС ја увиде потребата за утврдување организациски став за законска регулација на сексуалната работа. Од оваа потреба започна долгорочен процес за утврдување на организациски став заснован на уверувањето дека сексуалните работници мораат да бидат вклучени во креирањето политики од кои се најзасегнати и на потребата националната политика за сексуална работа да биде заснована на добри практики наместо на идеолошки концепти. Овој процес започна во јули 2014 година и се одвиваше во три фази. Во првата фаза беше спроведена анкета со која преку разговор со 310 сексуални работници беше направена анализа на правната рамка и контекстот во кој се изведува сексуалната работа во Македонија. Во втората фаза беше направена анализа на моделите за законска регулација на сексуалната работа во Шведска, Германија и Нов Зеланд која послужи за понатамошна анализа на потребите и на можностите за законска регулација на сексуалната работа во Македонија. Во третата фаза, на која се однесува и овој извештај, преку дискусији со повеќе засегнати страни беа сублимирани сознанијата од претходните две фази со што беа собрани доволно сознанија за започнување внатреорганизациска дискусија за утврдување на став и стратегија за застапување за законска регулација на сексуалната работа во Македонија. Секоја поединечна фаза беше придружувана од интензивен консултативен процес за одредување на следните чекори.

2. Методологија

Овој документ е резултат на потребата за утврдување на организациски став на Здружението ХОПС – Опции за здрав живот Скопје за законска регулација на сексуалната работа во Македонија и е заснован на дискусиите со сексуалните работници, преставниците на полицијата, судовите, центрите за

јавно здравје, центрите за социјална работа и здруженијата за женски права во Скопје, Струмица, Охрид и Гостивар. Со сексуалните работници беа одржани вкупно 8 дискусии од кои четири во Скопје, две во Струмица и по една дискусија во Охрид и во Гостивар. Со претставниците на засегнатите институции и здруженија беа одржани вкупно 5 дискусии од кои две во Скопје и по една во Струмица, Охрид и Гостивар. Од засегнатите институции во дискусиите беа вклучени: центрите за социјална работа, центрите за јавно здравје, секторите за внатрешни работи, основните судови и здруженијата ЕСЕ – Здружение за еманципација, солидарност и еднаквост на жените, Реактор – Истражување во акција, Акција Здруженска, Сојуз на организации на жени на Македонија и Македонско женско лоби (кое е организирано како мрежа од 17 женски организации од цела Македонија).

Табела 2.1.: Учесници во дискусиите за законска регулација на сексуалната работа во Македонија

	Сексуални работници	Центар за социјална работа	Центар за јавно здравје	Основен суд	Сектор за внатрешни работи	Здруженија за женски права
Скопје	28 (цис ¹ жени = 17, цис мажи = 3; трансродни жени = 8)	2	2	0	2	5
Струмица	16 (цис жени = 7, цис мажи = 5, трансродни жени = 4)	2	2	0	2	0
Охрид	6 (цис жени = 5, цис мажи = 1)	2	1	2	2	0
Гостивар	6 (цис жени = 6)	2	2	0	2	0
Вкупно	56 (цис жени = 35, цис мажи = 9, трансродни жени = 12)	8	7	2	8	5

¹ Цис род е израз со кој се означуваат луѓе чиј родов идентитет е ист со нивниот полов идентитет, односно со биолошкиот пол стекнат со раѓање. Според тоа цис жени се личности кои се родени како биолошки жени и кои се идентификуваат со родовиот образец за жените во доминантната култура или во супкултурата.

Дискусиите со сексуалните работници и со претставниците на засегнатите институции и здруженија беа искористени за да се утврдат ставовите за потребите и можностите за законска регулација на сексуалната работа заснована на практики наместо на идеолошки концепти.

Скопје, Струмица, Охрид и Гостивар беа избрани за спроведување на дискусиите поради тоа што во овие градови постојат сознанија за развиени сцени за сексуална работа. Како дополнителен критериум беше земено предвид постоењето на програми со долгогодишно искуство во поддршката на сексуалните работници во овие градови, чија поддршка го помогна одржувањето на дискусиите со заедницата која е позната како тешко достапна поради недовербата во институциите. Поради специфичноста на засебните сцени за сексуална работа беше сосема логично и дискусиите со претставниците на засегнатите локални институции да се одржат во истите градови.

За посеопфатна анализа, во овој документ се сублимирани и сознанијата од претходно спроведените анализи на контекстот во кој се изведува сексуалната работа во Македонија и на моделите за законска регулација на сексуалната работа во Македонија, Шведска, Германија и Нов Зеланд.

3. Контекст во кој се изведува сексуалната работа во Македонија

3.1. Постоечка правна рамка за сексуалната работа во Македонија

Сексуалната работа во Македонија е регулирана во два закони. Законот против прекршоците против јавниот ред и мир (2007)² кој предвидува прекршочна санкција за оддавање на проституција (парична казна-глоба) и Кривичниот Законик (1996)³ кој забранува посредување во вршење на проституција.

Од осамостојувањето на Република Македонија, до денес, сексуалната работа е регулирана како прекршок против јавен ред и мир согласно членот 19 од Законот за прекршоци против јавниот ред и мир. Одредбата од законот гласи:

„Кој се оддава на проституција, како и издава, односно става на располагање простории за вршење на проституција ќе му се изрече глоба во износ од 600 до 800 евра во денарска противвредност.

Глоба во износ од 1.500 до 2.000 евра во денарска противвредност ќе му се изрече на правно лице и трговец поединец кој врши угостителска дејност ако издава, односно става на располагање простории за вршење на проституција.

За прекршокот од ставот 2 на овој член на одговорното лице во правното лице ќе му се изрече глоба во износ од 600 до 800 евра во денарска противвредност.“

Според оваа одредба, клиентите не се казнуваат со што се наметнува двоен стандард на неказнување на плаќањето, нудењето за плаќање и добивањето

² Службен Весник на РМ 66/07: член 19.

³ Службен весник на Република Македонија 37/96; 19/04; 7/08; 139/08; 114/09.

на сексуална услуга за пари или друг надоместок, додека нудењето и давање на сексуални услуги на јавно место се смета за прекршок. Во претходниот Закон за прекршоци против јавен ред и мир,⁴ како прекршок се третираше и дејствија поврзани со посредувањето во проституција, а со донесувањето на Кривичниот законик, посредувањето при вршење на проституција е подигнато на ниво на кривично дело. Ако се анализа кривичната одредба од членот 191⁵ со која се забранува посредување во вршење на проституција, самостојната доброволна сексуална работа не е криминализирана. Но, членот ги криминализира сите други дејствија поврзани со сексуалната работа, дури и во случаи кога истата се одвива доброволно. Одредбата гласи:

- „(1) Тој што врбува, наведува, поттикнува или наведува лица на проституција или тој што на кој и да е начин учествува во предавање на лице на друг заради вршење проституција, ќе се казни со затвор од шест месеци до пет години.*
- (2) Тој што заради заработувачка му овозможува на друг користење на сексуални услуги, ќе се казни со парична казна или со затвор до една година.*
- (3) Тој што заради заработувачка со сила или со сериозна закана злоупотреба на сила ќе присили или со измама ќе наведе друго лице на давање сексуални услуги, ќе се казни со затвор од шест месеци до пет години.*
- (4) Ако делото од ставовите 1, 2 и 3 е сторено со малолетно лице, сторителот ќе се казни со затвор од шест месеци до пет години.*
- (5) Ако делото од ставовите 1, 2 и 3 е сторено со дете, сторителот ќе се казни со затвор од една до пет години.*
- (6) Тој што организира вршење на делата од ставовите 1 до 5 или делата ќе ги стори при вршење на семејно насилство, ќе се казни со затвор од една до десет години.“*

Со првиот дел од ставот еден, се забрануваат сите, насилни и ненасилни, форми на регрутирањето на луѓе да се занимаваат со сексуална работа, додека во вториот дел е предвидено казнување на секој кој ќе учествува во предавање на лице да дава сексуални услуги на трето лице, независно дали сексуалниот работник тоа го прави доброволно. Кривичниот законик ја санкционира и заработката од овозможување на трето лице да користи сексуални услуги, независно дали двете страни, корисникот и давателот на сексуалната услуга, се согласни да стапат во договорен однос. Во третиот став од одредбата, законодавецот експлицитно ја забранува заработувачката од дадени сексуални услуги под присила, закана или со измама. Како квалифициран облик на сторување на кривичното дело „посредување во проституција“ предвидени се сите претходно опишани облици на вклученост во посредувањето со малолетно лице, односно со дете. Најстрога казна е предвидена за тој што организира какво било дејствие опфатено со погореопишаната одредба во контекст на семејно насилство.

Во 2004 година донесени се посебни одредби за трговија со луѓе, со која законодавецот експлицитно ги забранува сите форми на трговија со луѓе, вклучувајќи ја и трговијата со луѓе заради сексуална експлоатација. Паралелно

---

⁴ Службен весник на Социјалистичка Република Македонија 25/72; 30/72; 29/83; 34/83; 51/88; 19/90; Службен весник на Република Македонија 26/93.

⁵ Службен весник на Република Македонија 37/96; член 191; 19/04; 7/08; 139/08; 114/09.

останува во сила одредбите за „посредување во вршење на проституција“ каде се забранува давање на сексуални услуги под присила и закана, со што се остава простор, случаите на трговија со луѓе поради сексуална експлоатација во судска постапка да завршат како случаи на посредување во проституција. Од друга страна, сексуалните работници кои од безбедносни причини работат заедно во затворен простор, ризикуваат да бидат обвинети за „посредување во вршење проституција“. Вакавата пракса ја потокопува борбата против трговијата за луѓе, а ги изложува на кривично гонење сексуалните работници кои доброволно се занимаваат со сексуална работа.

Актуелната политика за одредено прашање може да се анализира не само преку начинот на законското регулирање, туку и преку начинот на планирањето на стратешките определби, како и нивната комплементарност и доследна примена.

Во Националната стратегија за ХИВ 2012-2016 сексуалните работници се идентификувани како група на луѓе со ризично однесување за кои е потребно да се воведат специфични интервенции.⁶ Стратегијата ги препознава асоцираната стигма и дискриминација кон сексуалните работници, како значаен фактор кој треба да се има предвид при креирањето и спроведувањето на активностите. Затоа, една од стратешките интервенции предвидени со Стратегијата се зајакнување и поддршка на иницијативите на заедницата на сексуални работници и нивното значајно вклучување во процесите на планирање, имплементација и проценка на политиките и сервисите наменети за нив. Со цел креирање на поддржувачка околина за ефективна превенција на ХИВ/СИДА/СПИ меѓу сексуални работници, Стратегијата ја идентификува потребата од сензитивизација на социјалните, здравствените работници, медиумите и претставниците на полицијата. На истекот на последната година од спроведувањето на оваа Стратегија, сексуалните работници сè уште се соочуваат со висок степен на стигма и дискриминација од страна на институциите и неодобрување на нивното однесување од страна на општата јавност.⁷ Поради ова, при подготвувањето на следната стратегија за превенција на ХИВ треба да се адресираат овие проблеми и да се искреираат поефикасни активности преку кои во следниот период ќе се надминат идентификуваните проблеми со кои се соочуваат сексуалните работници.

Во мај 2016 година беше донесена Националната стратегија за еднаквост и недискриминација 2016-2020.⁸ Мисијата на Стратегијата е обезбедување на ефикасна заштита од дискриминација и почитување на принципот на еднакви можности и забрана на дискриминација на било кое лице или група, врз основа на нивните лични карактеристики, особено ранливите социјални групи (етничките заедници, жени, ЛГБТИ лицата, лицата со ментална и телесна попреченост, стари лица, деца, бегалци, лица со понизок социјален статус, внатрешно раселени лица, како и други ранливи групи, членови на верски заедници и секое лице коешто е третирано различно без оправдани причини и легитимна цел). Стратегијата дава широката листа на идентификувани ранливи групи кои се соочуваат со дискриминација (поширока и од Законот за

---

⁶ Министерство за здравство на Република Македонија 2012.

⁷ Бошкова и Штерјова Симоновиќ 2015.

⁸ Влада на Република Македонија 2016.

спречување и заштита од дискриминација), а за кои е потребно да се планираат специфични активности за надминување на различните форми на дискриминација. Сепак, за разлика од Стратегијата за за ХИВ 2012-2016, во Националната стратегија за еднаквост и недискриминација отсуствува било какво препознавање на сексуалните работници како ранлива група за која е потребна посебна интервенција за заштита од дискриминација.

Кога се анализираше кривичната одредба за посредување во вршење на проституција, беше потенцирано дека најстого се казнува секое дејствие од ова кривично дело кое е сторено во контекст на семејно насилство. Од друга страна, истражувањата помеѓу сексуалните работници покажуваат висок степен на семејно насилство врз сексуалните работници.⁹ Законот за превенција, спречување и заштита од семејното насилство не предвидува посебни одредби кои се однесуваат на сексуалните работници.¹⁰ Националната стратегија за спречување и заштита од семејно насилство 2012-2015 година, воспоставува нова правна и институционална рамка за справување со сите видови на семејно насилство и категориите на жртви, со посебен акцент на ранливите категории на жртви, а особено мултиплицираната ранливост како резултат на возраст (деца и стари лица), пол, инвалидитет и било кое друго својство кое во македонскиот контекст генерира мултиплицирана ранливост.¹¹ Постојат повеќе истражувања кои ја докажуваат интерсекциската дискриминација¹² врз сексуалните работници и неможноста за остварување на нивните права поради нивната специфична положба во општеството и подложноста на насилство.¹³ Во стратешката област за заштита, помош и поддршка на жртвите, предвидена е посебна активност за идентификување и промовирање на соодветен институционален одговор во врска со семејно насилство врз најранливи жртви. Сепак, оваа стратегија не ги идентификува сексуалните работници како ранлива група на жени за кои треба да се планираат и спроведуваат специфични активности насочени кон справување со семејното насилство.

Дискриминацијата, родово-заснованото насилство и семејното насилство како специфична форма на родово-засновано насилство се системски проблеми кои бараат и системски пристап во нивното решавање. Отсуството на конзистентни политики за заштита на сексуалните работници од насилство и дискриминација ја одржува нивната маргинализирана положба во општеството. Поради ова, потребна е реформа на правното регулирање на сексуалната работа преку која ќе се овозможи непречено уживање на правата на сексуалните работници и ефикасен пристап до правдата во случај на повреда на правата и слободите.

---

⁹ Бошкова и Штерјова Симоновиќ 2015.

¹⁰ Службен весник на Република Македонија 138/14.

¹¹ Министерство за труд и социјална политика на Република Македонија 2012.

¹² Интерсекциска дискриминација се врши врз повеќе основи во исто време, при што постои заемна поврзаност и неделивост помеѓу основите. Поврзаноста на социјалните категории како што се на пример, раса, класа, род, додадени на поединец или група кои создаваат вкрстен и меѓусебно зависен систем на неповолна положба и дискриминација.

¹³ Бошкова и Штерјова Симоновиќ 2015.

3.2. Контекстот во кој се изведува сексуалната работа во Македонија од перспективата на сексуалните работници

Дискусиите со сексуалните работници ги потврдија наодите од анкетата¹⁴ спроведена во првата фаза од процесот за утврдување на организациски став на Здружението ХОПС – Опции за здрав живот Скопје за законска регулација на сексуалната работа во Македонија. Во сите дискусии дискусантите постојано се навратуваа на неповолните услови во работата поради изложеноста на постојана дискриминација и насилство, од една страна, и поради слабите правни механизми и недостатокот на заштита, од друга страна.

Сексуалните работници кои работат на улица се најизложени на дискриминација и насилство од страна на клиентите, соседството, минувачите, но и од полицијата. Поради неповолните работни услови тешко можат да избираат клиенти со што се зголемува ризикот од евентуално насилство или потешкотии при наплата на услугата. Поради постојаниот ризик имаат изградено и настојуваат да одржат механизми за взаемна заштита и за самозаштита.

Сексуалните работници кои работат во клубови исто така се изложени на насилство, иако во поразлични услови од оние кои работат на улица. Поголемата имиграциска и полициска контрола ги ограничуваат можностите за работа на сексуалните работници кои од други држави доаѓаат да работат во Македонија. Намалувањето на бројот на сексуални работници ги принудува работодавачите повеќе да се грижат за своите вработени и да одговорат на нивните работнички барања. Сепак и покрај подобрените услови и взаемниот договор со работодавачите сексуалните работници во клубовите и понатаму се ограничени во можноста да одбиваат клиенти со кои не сакаат да работат. Но далеку поголема пречка за сексуалните работници кои работат во клубови претставува тоа што се ставени во вкрстен оган во пресметките на локалните моќници, а Полицијата и инспекциските служби ги казнуваат за оддавање на проституција, нерегулиран работен однос и нерегулиран престој за странци. Попрецизно, според сведоштвата на сексуалните работници, сопствениците на ноќни клубови кои имаат моќни политички врски ги злоупотребуваат јавните институции и постоечката законска регулатива за да ја елиминираат конкуренцијата која е политички послабо позиционирана. Во услови на политички притисок Полицијата и надлежните инспекциски служби вршат селективна контрола, односно ги проверуваат и казнуваат само клубовите чии сопственици немаат поддршка од влијателни политички функционери. Покрај сопствениците на клубовите при полициските и инспекциските контроли страдаат и сексуалните работници затоа што губат можност да работат и затоа што мораат да плаќаат казни за оддавање на проституција, а покрај сето тоа изложени се на понижување и малтретирање од страна на вработените во јавните институции.

Дискрецијата која ја уживаат сексуалните работници што самостојно работат во затворен простор претставува значителна заштита од потенцијална дискриминација и насилство, но затоа овие сексуални работници имаат потежок пристап до информации битни за нивното здравје и за нивниот живот.

---

¹⁴ Бошкова и Штерјова Симоновиќ 2015.

Во услови на ограничен пристап до соодветни информации овие сексуални работници ризикуваат да им биде загрошено сексуалното и репродуктивното здравје, а непознавањето на своите права ги попречува да пријавуваат насилство што, од друга страна, создава предуслови за непречено дејствување на насилниците, особено на оние со патолошко однесување.

Поради постојана изложеност на дискриминација сексуалните работници не сакаат да контактираат со институциите надлежни за безбедносна, социјална и здравствена заштита. Огромна е недовербата кон Полицијата затоа што полицајците одбиваат да примат пријава за насилство врз сексуалните работници, но и поради тоа што поедини службеници ја злоупотребуваат својата должност и ги заплашуваат и уценуваат сексуалните работници и нивните клиенти¹⁵. Поради ваквиот однос на Полицијата правната моќ на сексуалните работници е многу слаба што претставува дополнителен фактор за зголемување на ризикот по нивното здравје и живот. Се разбира, претставниците на Полицијата ги негираа ваквите сведоштва префрлувајќи ја одговорноста врз сексуалните работници со тврдењето дека тие одбиваат соработка.

Интересно е да се забележи дека сексуалните работници немаат никаква претстава каква помош би можеле да бараат од центрите за социјална работа за потреби поврзани со нивната работа. Единствена помош што ја очекуваат од центрите за социјална работа е парична помош или евентуална можност за добивање на т.н. „социјален стан“ за неколкутемина бездомни сексуални работници. Од друга страна, ниту претставниците на центрите за социјална работа немаа претстава како би можеле да им помогнат на сексуалните работници. Едноставно, се држеа до ставот дека тие не ги евидентираат сексуалните работници според нивната професионална ориентација и затоа не ги контактираат по таа основа.

Пристапот до соодветни здравствени услуги повеќе зависи од финансиската моќ отколку од професионалната ориентација на сексуалните работници. Доколку не се препознаени според својот професионален статус не се изложени ниту на дискриминација од здравствените работници. Кај претставниците на центрите за јавно здравје се забележува декларативно оправдување на сексуалната работа, но доминира ставот за задолжителна регистрација и тестирање на сексуалните работници поради следењето на нивниот здравствен статус, особено статусот за ХИВ.

3.3. Програми за поддршка на сексуалните работници во Македонија

Програмите за поддршка на сексуалните работници во Македонија започнаа да се спроведуваат во 2000 година како пилот проект на Здружението ХОПС – Опции за здрав живот Скопје за превенција на ХИВ меѓу сексуалните работнички кои работат на улица. За неколку години проектот се разви во поширока програма со сеопфатни услуги за сексуалните работници/работнички кои работат во различни средини и услови, но и за нивните семејства. Позитивните искуства кои ги стекна во ХОПС во Скопје беа пренесени на здруженијата Избор од Струмица, Хелп од Гостивар и Опција од Охрид кои во

---

¹⁵ Ова е потврдено и со истражувањето на Реактор – Истражување во акција (2012: 48-49) и со анкетата која ХОПС ја спроведе во 2014 година.

2008 година, во соработка со ХОПС, отворија локални програми за поддршка на сексуални работници во своите градови. Во следниот период, а заклучно со 2014 година слични програми отворија ЦРУЈЖ – Тетово во Тетово, Хелп во Кичево, Опција во Струга, Виа Вита во Битола и Избор во Гевгелија. До составувањето на овој документ беа функционални 7 програми во 9 градови во Македонија: Скопје, Тетово, Гостивар, Охрид, Битола, Струмица, Гевгелија, Струга и Кичево. Заклучно со 2016 година сите наброени програми работеа со поддршка на Глобалниот фонд и беа целосно вклучени во актуелната Националната стратегија за ХИВ (2012–2016).

Паралелно со развојот на програмата за поддршка на сексуални работници, ХОПС презема и активности за зајакнување и мобилизирање за самозастапување на оваа заедницата. Благодарение на овие напори во 2007 година беше основана самостојна група за самозастапување за потребите на сексуалните работници која во 2010 година потполно се осамостои и се регистрираше како здружение на граѓани „СТАР СТАР“.

3.3.1. Достапни сервиси за сексуални работници во Македонија

Претходно опишаните програми се единствените кои овозможуваат специјализирани услуги за сексуалните работници во Македонија и посредуваат во комуникацијата меѓу сексуалните работници, од една страна и јавните институции и другите здруженија на граѓани, од друга страна, со што ја поттикнуваат довербата на оваа маргинализирана заедница кон институциите.

Сите програми имаат развиено теренска работа меѓу сексуалните работници, медицински услуги (услуги од гинеколог), социјални услуги, правни услуги, достапен прибор за инјектирање за сексуалните работници кои употребуваат дроги и услуги достапни во дневните центри. Посебните услуги се прикажани во следната табела.

Здружение	Град	Услуги достапни преку:
ХОПС	Скопје	<ul style="list-style-type: none"> • Теренска работа. • Дневен центар. • Теренска работа со потенцијални клиенти на сексуални работници.
Опција	Охрид	<ul style="list-style-type: none"> • Теренска работа. • Дневен центар. • Теренска работа со потенцијални клиенти на сексуални работници.
	Струга	<ul style="list-style-type: none"> • Теренска работа. • Теренска работа со потенцијални клиенти на сексуални работници.
Хелп	Гостивар	<ul style="list-style-type: none"> • Теренска работа. • Дневен центар.
	Кичево	<ul style="list-style-type: none"> • Теренска работа.
Избор	Струмица	<ul style="list-style-type: none"> • Теренска работа. • Дневен центар.

	Гевгелија	<ul style="list-style-type: none"> • Теренска работа.
Виа Вита	Битола	<ul style="list-style-type: none"> • Теренска работа. • Дневен центар.
ЦРЈУЖ	Тетово	<ul style="list-style-type: none"> • Теренска работа. • Дневен центар.

„СТАР СТАР“ како организација од заедницата во фокус на работа има сензитивизација и застапување, а на ниво на сервиси спроведува теренска работа меѓу сексуални работници и раководи со телефонска инфо-линија за сексуални работници преку која се врши препраќање до останатите постоечки сервиси на партнерски организации/институции.

Опис на услугите за сексуални работници

Теренска работа

Теренската работа е клучна активност во програмите за поддршка бидејќи на овој начин се остваруваат најголем број на контакти со сексуалните работници и со нивните клиенти и се овозможуваат информации и пристап до останатите услуги. Клучна активност при теренската работа е дистрибуција на бесплатни кондоми, лубриканти, информативни материјали за безбеден секс и безбедно однесување и пиер едукација.

Дневни центри

Во дневните центри се овозможуваат повеќе услуги под еден покрив, што подразбира понуда на социјални, психолошки и правни услуги, пиер едукација, а достапни се и топли напитоци и оброци, туш или перална, креативни работилници, едукативни работилници, шминкерница, фризерница, маникир и други активности од полза за сексуалните работници. Во вакви услови сексуалните работници од различните сцени имаат можност за меѓусебна комуникација, со што се зајакнува заедницата. Покрај сексуалните работници, во центрите можат да добијат услуги и членовите на нивните семејствата.

Социјални услуги

Сите програми нудат услуги од социјален работник кои опфаќаат: информации, помош и поддршка при вадење документи, како и за остварување социјални и здравствени права; советувања (поединечни и групни), препраќање и придружување во институции; едукации. Социјалните услуги се достапни како за сексуалните работници, така и за нивните интимни партнери и за семејствата.

Поддршка од психолог/психотерапевт

Засега, услуги од психолог/психотерапевт се достапни само во ХОПС. Во овие услуги спаѓаат: индивидуални советувања и психотераписки сеанси, психолошки тестирања, советувања во семејство, групни вежби и дискусии за психолошки теми, креативно изразување и работилници за превенција и справување со прегорување (burn out).

Медицински услуги

Медицинските услуги за сексуалните работници подразбираат гинеколошки прегледи, терапија за сексуално преносливи инфекции, тестови за бременост и други средства за контрацепција.

Правна помош и советување

Во сите градови (освен Гевгелија и Гостивар), во рамките на програмата сексуалните работници можат да добијат бесплатна правна помош што подразбира помош и придружување при одредени правни процедури, подигнување на свесноста за човекови права и заштитни механизми во случај на повреда на правата преку организирање едукативни работилници, подигнување на свесноста за ризиците од сексуална експлоатација и трговија со луѓе и заштитни механизми кои им стојат на располагање, документирање на случаи за прекршување на човекови права. Бесплатната правна помош е неопходна имајќи ги предвид насилството, стигматизацијата и дискриминацијата на кои се изложени сексуалните работници.

Размена на стерилен прибор за инјектирање

За сексуалните работници кои употребуваат дроги и за нивните семејства е достапен бесплатен стерилен прибор за инјектирање дроги, што претставува докажана мерка за намалување на штетите од употребата на дроги и за заштита од ХИВ и од други крвно преносливи инфекции.

Застапување, видливост, човекови права

Паралалено со директните услуги наменети за сексуалните работници и нивните семејства и кои се спроведуваат во самата заедница, дел од претходно споменатите здруженија работат и на застапување за правата на сексуалните работници, зголемување на нивната видливост во општеството, намалување на стигмата и дискриминацијата, и зајакнување на капацитетите и можностите за активно вклучување во сите процеси на одлучување кои се однесуваат на статусот и здравјето на сексуалните работници во Македонија. Клучните активности за застапување подразбираат:

- работа со медиуми за сензитивизација за прашањата поврзани со сексуална работа, што се спроведува преку јавни изјави, прес конференции, гостувања во медиуми, интервјуа, обуки за новинари и слично;
- едукации и работилници за пристап и работа со сексуални работници наменети за студенти и професионалци по социјална работа, медицина, безбедност, право;
- истражувања и публикации на теми поврзани со сексуалната работа, како на пример: степен на насилство и дискриминација во општеството, ризици во однос на здравјето и ХИВ, родови прашања, однос на медиумите и институциите итн;
- стратешко застапување пред суд и видео застапување пред целно дефинирани групи на професионалци;
- организирање кампањи и видливост во јавноста преку одбележување на значајни датуми. Еден од најважните денови кои се одбележуваат е 17-ти Декември – Меѓународен ден за борба против насилството врз

сексуалните работници. Овој ден се одбележува во сите градови во кои постојат програми за поддршка на сексуални работници, преку најразлични активности како: собири на сексуалните работници и давање меѓусебна поддршка, работилници, постер кампањи, објави во медиумите, улични акции за забележливост на сексуалните работници. Највпечатлив и заеднички за сите припадници на заедницата и поддржувачи е Маршот на црвените чадори. Црвениот чадор е прифатен како симбол на отпорот на сексуалните работници кон стигмата и дискриминацијата и на борбата за права и еднаквост.

- вмрежување, формирање коалиции, членување во регионални и меѓународни мрежи преку кои се делува здружено и се засилуваат гласовите на сексуалните работници во борбата за права и еднаквост;
- членство и учество во работни тела и комисии кои изработуваат документи, прописи и протоколи кои ги засегаат маргинализираните заедници, каде се застапува за еднаков третман и активно вклучување на самите заедници во сите процеси на одлучување;
- обуки и зајакнување на сексуалните работници за граѓански активизам и за активно граѓанско делување во сите претходно наведени процеси и активности.

4. Осврт на постоечките модели за регулирање на сексуалната работа во светот

При утврдување на соодветен модел за регулација на сексуалната работа во Македонија, не може да се занемари и актуелната дискусија во светот за најсоодветниот модел на регулирање на сексуалната работа. Со цел идентификување на добрите практики, ХОПС во текот на 2016 година подготви компаративна анализа на три актуелни модели за законско регулирање на сексуалната работа кои претставуваат различни концепти со различни ефекти врз животот и здравјето на сексуалните работници. Предмет на анализа беа аболиционистичкиот модел, легализација и декриминализацијата како форми на организирање на сексуалната работа.¹⁶

Аболиционистичкиот или т.н. „Шведски модел“ ги криминализира клиентите, а привидно ги декриминализира сексуалните работници, но во пракса ефектите се посериозни кон сексуалните работници отколку врз клиентите. Луѓето кои се занимаваат со сексуална работа се третирани како жртви на насилство, без капацитет да носат самостојни одлуки засновани на соодветни информации, поради што целосно се исклучени од носењето на одлуки за од кои зависи нивниот статус во општеството. Казнената политика кон клиентите е блага, ретко се поведуваат постапки, а кога се поведени се изрекуваат ниски казни кои не ја постигнуваат целта на Законот – намалување на бројот на сексуални работници. Од друга страна, сексуалните работници и здруженијата укажуваат на зголемено насилството врз сексуалните работници, на зголемување на стигмата и дискриминацијата, како и на ограничување на пристапот до здравствените и социјалните права на сексуалните работници. Во контекст каде

---

¹⁶ Бошкова и Штерјова Симоновиќ 2016.

постои опасност од криминализирање на сексуалните работници, ограничено е делувањето на програмите за намалување на штети, што од друга страна доведува до зголемување на преваленцата на ХИВ како и на останатите сексуални преносливи инфекции помеѓу сексуалните работници.

Законот за легализацијата на сексуалната работа во Германија на сексуалните работници им го признава правото на законски работен статус, вклучувајќи го и правото на социјално и здравствено осигурување. Законот специфично овозможува судска заштита за наплата на дадената сексуална услуга, а со кривичните одредби се санкционираат принудната работа и експлоатацијата. Надлежноста на локалните власти да усвојуваат подзаконски решенија кои се косат со основниот Закон, ја комромитира целта заради која е донесен овој Закон. Секоја сојузна држава во Германија може дополнително да го регулира начинот на кој се одвива сексуалната работа во нејзините граници, па дури и да ја забрани, со што се создава несигурност кај сексуалните работници кога и каде можат да бидат санкционирани за непочитување на локалните правила. Најдобри резултати во елиминирањето на насилството и зголемување на пријавувањето на насилство врз сексуалните работници е забележано во градовите во Германија каде се развиени специфични проекти за соработка помеѓу полицијата и заедницата.

Реформата на сексуалната индустрија во Нов Зеланд, наречен модел на декриминализација, има повеќе придобивки кои можат да служат како добар пример за останатите земји. Целта на Законот е да се декриминализира доброволната сексуалната работа помеѓу возрасни луѓе, без јавно одобрување или поддршка, но и без морално санкционирање на сексуалната работа и нејзиното користење. Законот го рефлектира пристапот на јавно здравје и е во согласност со политиките за заштита на јавното здравје. Фокусот на декриминализацијата е ставен на заштитата на здравјето и обврската за практикување на безбедни сексуални практики како основа за безбедност при работа. Луѓето вклучени во сексуалната работа ги имаат истите права и обврски од работен однос, а во случај на повреда на овие права, добиваат соодветна заштита пред надлежните судови. Потврда за ова се и првите судски случаи пред судовите во Нов Зеланд каде сексуални работници добиле заштита од небезбедно однесување на клиент, односно сексуално вознемирување на работното место.

Забраната на клиентите да бараат сексуални услуги во Шведска воопшто не придонесува за намалување на бројот на жртви на трговија со луѓе поради сексуална експлоатација. Напротив се зголемува ризикот сексуалните работници да станат жртви на трговија со луѓе. Од друга страна, моделот на легализација и декриминализација укажува на позитивни резултати во намалувањето на бројот на жртви на трговија со луѓе во Германија и Нов Зеланд по усвојувањето на законските реформи за регулирање на сексуалната работа.

Ниту една од анализираните држави не успеала да прибере доволно информации дека со конкретната законска реформа е намалено вклучувањето на малолетниците во сексуалната работа. Она што произлегува од анализата е дека слободата за организирање на здравствени и социјални услуги скроени за потребите на младите ја зголемува видливоста на маргинализираните и ја намалува опасноста од вклучување на младите во сексуалната индустрија.

Споредбата на трите различни модели води до заклучок дека конзистентна законска рамка за регулирање на сексуалната работа, која е подготвена со значајно вклучување на сексуалните работници, во која се утврдени јасни надлежности на институциите и информирање на сексуалните работници за нивните права и механизмите за нивна заштита резултира со помали злоупотреби, насилство и експлоатација врз сексуалните работници.

5. Дали постои потреба за законска регулација на сексуалната работа во Македонија?

Сите дискусанти, вклучувајќи ги и претставниците на институциите и здруженијата, се согласуваат дека постоечката законска регулатива за сексуалната работа е контрапродуктивна за сите засегнати страни. Неповолниот општествен и правен статус на сексуалните работници неповолно се одразува и на јавното здравје, на јавната безбедност и на општествено-економската состојба, а истовремено се повредуваат женските и општо, човековите права. Разлики постојат само во концептот за законска регулација.

Во анкетата спроведена во 2014 година од вкупно 310 испитаници 82,5% одговориле дека сексуалната работа треба да биде регулирана со закон, 5% одговориле дека не треба да посебна регулација, а останатите немале мислење. Слични ставови може да се слушнат и во дискусиите со сексуалните работници. Главни аргументи против законската регулација се: страв од влошување на условите за работа поради недовербата во посветеноста на институциите, страв од обврска за задолжителна регистрација при која ќе ја изгубат приватноста, отпор кон плаќање данок и придонеси за здравствено и за пензиско осигурување. Гледано во целина, сите сексуални работници би се согласиле за промена на законската регулатива доколку со тоа им се гарантираат подобри работни и животни услови.

Институциите и здруженијата, со исклучок на Македонското женско лоби, немаат јасно дефинирани ставови за потребата за законска регулација на сексуалната работа. Сите останати претставници на институциите и здруженијата настапија со индивидуални ставови засновани на искуствата и сознанијата од секојдневната работа, но и на лични вредносни системи и приврзаност кон одредени идеолошки концепти. Сепак, независно од вредносниот и идеолошкиот концепт, сите се согласија дека сексуалната работа треба поинаку да се регулира со закон.

6. Посакувани модели за законска регулација на сексуалната работа во Македонија

Општ впечаток е дека сексуалните работници, вклучувајќи ги и оние кои се поангажирани во иницијативите за заштита на нивните права, немаат претстава како би требало да изгледа моделот со кој би се регулирала сексуалната работа во Македонија. Во дискусијата беше лесно забележливо дека не размислувале за можен модел кој би се применил во Македонија туку за избор на друга земја во која би сакале да се занимаваат со сексуална работа. Поради големата недоверба во подготвеноста и капацитетите на

државата да се занимава со ова прашање и да одговори на потребите на сексуалните работници, тешко можеа да замислат модел применлив во Македонија.

При претставувањето на моделите за регулација на сексуалната работа кои постојат во Шведска, Германија и Нов Зеланд¹⁷ најголемо внимание и воодушевување предизвика „Новозеландскиот модел“, но тој им делуваше толку совршен што сметаа дека е невозможно да се воведе во Македонија. Очигледно беше дека „Германскиот модел“ им е многу поблизок, најмногу поради тоа што тие самите или нивни познати имале можност да работат во Германија или друга земја со сличен модел. Но во нивните лични или прераскажани искуства се забележуваше отсуство на вистински познавања за овој модел. Најнепосакуван беше „Шведскиот модел“, најмногу поради стравот дека нивната работа би била отежната, а безбедноста позагрозена доколку нивните клиентите бидат санкционирани. На малкумината што им се допаѓа „Шведскиот модел“ главни аргументи им се можноста за преквалификација и заштита од насилство врз жените, но по размислувањето дека би биле поизложени на насилство ако треба да ги прикриваат своите клиенти го менуваа своето мислење.

Повеќе од очигледно беше дека повеќето дискусанти воопшто немаат размислувано можен модел за законска регулација на сексуалната работа во Македонија и дека ставовите кои ги изнесуваа ги срочуваа во текот на самата дискусија, најмногу поради тоа што сметаа дека тоа се очекува од нив, а не како нешто за што непоколебливо би се застапувале. Често се случуваше некои од нив да изнесат цврст став за одреден модел па потоа да се поколебаат кога ќе се соочаа со поинакви аргументи. Сепак, во секој од претставените модели за регулација на сексуалната работа дискусантите наоѓаа нешто што им се допаѓа, но постојано беше потенцирана и скепсата за применливоста на овие модели во Македонија. Затоа повеќе се разговараше за поедини мерки и нивна примена во македонскиот контекст. Во продолжение се прикажани нивните размислувањата за неопходни мерки за законска регулација на сексуалната работа во Македонија.

6.1. Посакувани мерки за законска регулација на сексуалната работа во Македонија

Во овој дел се прикажани посакуваните мерки за законска регулација на сексуалната работа во Македонија со кои се согласија сите дискусанти. Дури и скептиците сметаат дека со спроведување на опишаните мерки значително ќе се унапреди нивниот општествен и економски статус.

- Сексуалната работа да биде регулирана со закон во чија изработка ќе бидат вклучени и претставници на сексуалните работници.
- Сексуалните работници да бидат заштитени од насилство и дискриминација. Се очекува дека со промената на законите Полицијата би била обврзана доследно да ги спроведува своите надлежности и да ги

---

¹⁷ За повеќе информации овие модели видете: Компаративна анализа на модели на регулација на сексуална работа.

заштити сексуалните работници исто како и сите останати граѓани на Република Македонија.

- Да постојат разновидни можности за локации за работа, вклучувајќи: работа на отворено, работа во клубови (т.н. јавни куќи, бордели или пуфови), работа во сопствен или изнајмен простор. Оние кои работат на отворено би требало да бидат заштитени од полицијата и да имаат на располагање заштитен простор за работа со загарантирана интимност и дискреција. Оние кои работат во клубови би требало да добијат заштита од сопствениците на клубовите, но и сопствениците на клубовите треба да бидат заштитени од државата. Односот меѓу сопствениците на клубовите и сексуалните работници треба да биде регулиран со договор во интерес на двете страни и со кој сексуалните работници би биле заштитени од вовлекување во ропска позиција. Оние кои работат во сопствен или изнајмен простор треба да бидат заштитени од потенцијални навреди, провокации и насилство од страна на соседите и на клиентите.
- Сите сексуални работници се едногласни дека локациите за работа треба да бидат онаму каде што се најпристапни и најприфатливи за клиентите, но на кои и тие самите би се чувствувале безбедно.
- Да постојат разновидни можности за начин на работа, вклучувајќи: работа како придружба (т.н. ескорт), самостојна работа, можност за содружништво¹⁸. Сите наброени начини на работа се однесуваат истовремено на работа во јавен и на работа во приватен простор. Содружништвото особено ги засега сексуалните работници затоа што им овозможува поголема независност во регулирањето на работните обврски и поголема економска рационалност, но исто така и заштита од потенцијално насилни клиенти.
- Да им се додели социјална пензија на повозрасните сексуалните работници кои според возраста би требало да имаат вакво право, иако немаат плаќано придонеси за пензиско осигурување.
- Да постои можност за слободна работна миграција во државните граници за државјаните на Македонија, но да постои можност странски државјани да се занимаваат со сексуална работа во Македонија. Интересно е дека дел од сексуалните работници покажаа големо разбирање за колешките/колегите од други држави што работат во Македонија, но сепак за имигрантите се бараа порестриктивни услови.
- Се очекува дека доколку бидат обврзани да плаќаат данок за дадени сексуални услуги треба да добијат и соодветна заштита од државата.

Помал број од дискутантите самостојно би се застапувале за своите права, а повеќето како посредници во преговарањето меѓу нив и институциите ги гледаат здруженијата од кои веќе добиваат соодветна поддршка.

---

¹⁸ Содружништво подразбира здружување поради остварување заеднички интереси. Во овој контекст под содружништво се подразбира здружување на сексуалните работници поради остварување заеднички економски интерес, но и поради взаемна заштита.

6.2. Спорни мерки за законска регулација на сексуалната работа во Македонија

Различни мислења за подолу опишаните мерки предизвикаа поопширни полемики преку кои лични перспективи и интереси на дискусантите станаат многу повидливи. Овие дилеми го потврдија недостатокот на перспектива за можен модел за законска регулација на сексуалната работа, но многу повеќе покажаа дека ова е обемен процес во кој треба да се вклучат повеќе социјални, здравствени, економски и културни аспекти.

- Големи дилеми предизвикаа дискусиите за можна задолжителна регистрација и можни задолжителни здравствени прегледи на сексуалните работници кои би произлегле од промената на законската регулатива. Иако дел од дискусантите сметаа дека е во ред да постои задолжителна регистрација се исплашија од помислата државните институции да располагаат со нивните лични податоци. Веројатно сметаа дека регистрацијата би се водела на сличен начин како што се води во здруженијата во кои добиваат поддршка, односно со загарантирана анонимност и дискреција. Слична беше реакцијата и за можноста за воведување задолжителни здравствени прегледи. Поведени од искуствата од доброволното советување и тестирање кое го спроведуваат ХЕРА – Асоцијација за здравствена едукација и истражување и Институтот за јавно здравје повеќето дискусанти изразија одобрување за ваква мерка, со уверување дека писмената потврда од прегледите ќе и обезбеди и подобра преговарачка позиција со потенцијалните клиенти. Сепак, во понатамошната дискусија за одговорноста што во ваков случај би требало да ја преземат и клиентите, но и дека евентуалната писмена потврда не е гаранција за здравствената состојба настаната по извршениот преглед повеќето се поколебаа во своите ставови. Од дискусијата на оваа тема остана впечатокот дека поедини сексуални работници задолжителното тестирање го гледаат и како можност за елиминирање на потенцијалната конкуренција.
- Големи дилеми предизвикаа и дискусиите за потенцијалната обврска за плаќање данок и придонеси за здравствено и пензиско осигурување доколку сексуалната работа се смени законската регулатива. Повеќето дискусанти не го разбираат ни темелното значење на правата и обврските кои би произлегле од регулирањето на нивниот статус како деловни субјекти. Преовладува стравот дека со плаќањето данок и придонеси неповратно ќе изгубат дел од приходите, особено затоа што државата не обезбедува соодветна заштита и не гарантира никаква перспектива за остварување на правата на здравствено и пензиско осигурување. Од друга страна, скептиците со леснотија ги прифаќаат аргументите на неколкуте дискусанти со посестрани перспективи за долгорочна социјална заштита. Голема е веројатноста дека со аргументирано објаснување и со соодветна државна гаранција сексуалните работници ќе се согласат да плаќаат данок и придонеси за социјална заштита.

- Данокот треба да биде пресметан скалесто, односно според висината на приходите, честотата на ангажманот и според родовиот идентитет. Тоа подразбира дека сексуалните работници со пониски приходи, со поредок ангажман и кои се идентификуваат како мажи или како трансродни жени треба да плаќаат понизок данок. Главен аргумент за ова очекување е тоа што оние со поредок ангажман, мажите и трансродните жени остваруваат помали приходи, впрочем, исто како и жените кои не успеваат повисоко да ги вреднуваат своите сексуални услуги.
- Што се однесува на пензиското осигурување, беше предложено сексуалните работнички да добијат „бенифициран стаж“ поради природата на работата, односно поради ограничените можности кои произлегуваат од физичкото стареење.
- Неколку дискусии искажаа согласност со „Шведскиот модел“, но најмногу поради тоа што како цис жени им се допадна можноста да бидат позаштитени, но откако другите дискусии им предочија дека со тој модел ќе имаат поголема потешкотија да обезбедат клиенти го сменија мислењето. Сепак, може да се очекува дека дел од сексуалните работнички ќе го поддржат овој модел, особено ако не добијат посеопфатни информации за предностите и слабостите на овој модел.

6.3. Мерки за законска регулација на сексуалната работа во Македонија предложени од претставниците на засегнатите институции и здруженија на граѓани

Интересно е да се истакне дека претставниците на институциите не се разидуваат многу во ставовите за можните мерки за законска регулација на сексуалната работа од сексуалните работници. Основната разлика е во тоа што претставниците на институциите сметаат дека државата треба да има поголема контрола над сексуалната работа, што подразбира: задолжителна регистрација со заведување на лични податоци, задолжителни здравствени прегледи со забрана за работа за сексуалните работници кај кои би биле утврдени сексуално преносливи инфекции, задолжителна наплата на данок и придонеси за здравствено и за пензиско осигурување, можност за вршење на дејност само на изолирани локации. Ваквите ставови, во кои сè уште се забележуваат предрасуди кон сексуалната работа, иако декларативно се согласуваат со потребата за легализација, ги оправдуваат со потребата за заштита на јавното здравје и на јавниот морал, но и со уверувањето дека на тој начин и сексуалните работници би биле позаштитени од насилство и потенцијални инфекции и би добиле соодветна социјална заштита.

Речиси сите претставници на здруженијата за родова рамноправност и за заштита на женските права не изнесоа јасни ставови за можни мерки или модели за законска регулација на сексуалната работа, но истакнаа дека имаат доверба во искуството и експертизата на ХОПС и дека очекуваат ХОПС да подготви конкретна платформа за која тие потоа би решиле дали и на каков начин ќе ја поддржат. Само претставничката на Македонското женско лоби ја соопшти цврстата определба на оваа мрежа за воведување на „Шведскиот модел“ за законска регулација на сексуалната работа во Македонија, поради намерата за усогласување со ставот на Европското женско лоби. Ставот на

Македонското женско лоби е заснован исклучително само на ставот на Европското женско лоби, без увид во македонскиот контекст, и од него се оградува само една организација членка, која смета дека „Шведскиот модел“ им штети на сексуалните работници и на борбата против трговијата со луѓе.

7. Потенцијални пречки за спроведување на иницијативата за законска регулација на сексуалната работа во Македонија

И покрај оправдувањето на потребата за законска регулација на сексуалната работа, сите дискусанти изразуваат недоверба во подготвеноста на државата да спроведе реформи засновани на потребите на најзасегнатите заедници. Сексуалните работници сметаат дека надлежните институции немаат ниту интерес ниту капацитет за искрени промени, а и сексуалните работници и претставниците на институциите сметаат дека стигматизацијата е толку голема што е речиси невозможно да се почне со јавна дебата. Сите дискусанти се согласуваат дека „балканскиот менталитет“, во сето негово негативно значење, е она што ги попречува сите иницијативи за „цивилизациски“ развој по примерот на некои европските земји кои ги почитуваат правата и потребите на сексуалните работници. Затоа и не е необично што „Новозеландскиот модел“ го сметаат за нешто што е многу далечно, не само географски туку и како идеен концепт. Сепак и покрај скептицизмот, би сакале да видат дека и во Македонија може да се спроведат позитивни реформи во чие планирање и спроведување би биле вклучени и засегнатите граѓани.

8. Заклучоци

Постоечката законска регулатива со кои се третира сексуалната работа во Македонија не овозможува соодветни услови за спроведување на дејноста и поради тоа сексуалните работници се принудени да работат во небезбедни услови со што се загрозени нивното здравје, нивната безбедност и нивниот социјален и економски статус.

Сексуалните работници, претставниците на надлежните институции и претставниците на дел од засегнатите здруженија на граѓани сметаат дека е неопходно да се воведат нова законска регулатива со која ќе се унапредат животните и работните услови на сексуалните работници и ќе се олесни работата на институциите. И сексуалните работници и претставниците на надлежните институции сметаат дека треба да учествуваат во составувањето и спроведувањето на законите и подзаконските акти кои се однесуваат на нивните животи и на нивните работни надлежности.

Тешко може да се издвои некој од моделите за регулација на сексуалната работа кои постојат во Светот кој во целост би се применил во Македонија, но се предлагаат мерки со кои ќе се унапредат животните и работните услови на сексуалните работници и ќе се подобри придонесот на институциите.

Предложените мерки подразбираат преземање на поголема одговорност и исполнување на обврските од страна на државата, но и од страна на сексуалните работници. Повеќето сексуални работници се подготвени да плаќаат данок и придонеси за здравствено и пензиско осигурување доколку

добијат гаранција за непречена работа и соодветна заштита во согласност со природата на работата и на општествено-економскиот контекст.

Дел од здруженијата за родова рамноправност и за заштита на женските права се согласуваат дека треба да се воведат похумана законската регулатива за сексуална работа во Македонија и иако ваквите активности не спаѓаат во доменот на нивната работа тие се подготвени да поддржат ваква иницијатива предводена од ХОПС. Се разбира, доколку е во согласност со нивните определби. Од друга страна, можни се разидувања во иницијативите со Македонското женско лоби кое декларира цврста определба за следење на стратегијата на Европското женско лоби за општа примена на „Шведскиот модел“.

Недовербата во интересот, искреноста и капацитетите на креаторите на политики да спроведат реформи по мерка на граѓаните дејствуваат демотивирачки и на сексуалните работници и на вработените во надлежните институции и го намалуваат потенцијалот за поттикнување на иницијатива за промена на законската регулатива за сексуална работа. Сепак и покрај скептицизмот, изразуваат надеж дека и во Македонија може да се направат закони по мерка на засегнатите граѓани.

9. Препораки

Во најскоро време треба да се започне иницијатива за менување на законската регулатива за сексуална работа во Македонија, а во процесот да бидат вклучени сексуалните работници, надлежните институции, здруженија на граѓани и граѓани и засегнат со ова прашање. Имајќи ги предвид моралните и етичките дилеми и различните идеолошки концепти во општеството, може да се очекува дека тоа ќе биде долгорочен и макотрпен процес со потреба за интензивно застапување.

При подготовката на предлогот за законска регулација на сексуалната работа во Македонија треба да се искористат мерките предложени од сексуалните работници кои учествуваа во дискусиите на кои се темели овој документ, а кои се изнесени во петото поглавје. Имајќи ги предвид здравствените, социјалните, економските и културолошките аспекти поврзани со сексуалната работа, здруженијата кои ги застапуваат интересите на сексуалните работници треба да бидат предводници и посредници во дијалогот меѓу заедницата и законодавците.

Потребата за менување на законската регулатива треба да ги претстави сите општествени аспекти кои ги засегаат сексуалните работници, односно да се разгледува од перспектива на: јавното здравје, социјалната благосостојба, економската стабилност, човековите и родовите права и воопшто, како прашање на развојот на демократијата и слободниот пазар.

Пред отворањето на јавната дебата за менување на законската регулатива за сексуална работа треба колку што е можно поголем дел од заедницата на сексуалните работници добро да се образува за постоечките модели и мерки за законска регулација на сексуалната работа и да се подготват за потенцијалните премрежија во процесот. Треба да се земе предвид и поопширно образование на сексуалните работници за политичките, правните и стопанските процеси во

Македонија кои можат да влијаат на нивниот став за законска регулација на сексуалната работа и на застапувањето во целина.

Пожелно е сексуалните работници да се подготват за евентуални јавни и медиумски настапи и за можни обиди за злоупотреба на нивните изјави и ставови за манипулирање со процесот на создавање на новата законска регулатива.

При започнувањето на иницијативата за менување на законската регулатива за сексуална работа треба да се направи напор за обединување на општествените чинители кои ја споделуваат истата кауза и да се побара нивна поддршка, а противниците да се придобијат преку аргументирана дебата.

10. Библиографија

Бошкова, Наташа и Хајди Штерјова Симоновиќ. 2015. Анализа на ставовите на сексуалните работници за потребата од промена на законската регулатива за сексуалната работа во Македонија, во ракопис. Скопје: Здружение ХОПС – Опции за здрав живот Скопје.

Бошкова, Наташа и Хајди Штерјова Симоновиќ. 2016. Компаративна анализа на модели на регулирање на сексуалната работа (Шведска, Нов Зеланд и Германија), во ракопис. Скопје: Здружение ХОПС – Опции за здрав живот Скопје.

Влада на Република Македонија. 2016. Национална стратегија за еднаквост и недискриминација 2016-2020. Скопје: Влада на Република Македонија, Министерство за труд и социјална политика.
http://arhiva.vlada.mk/registar/files/Nacionalna_strategija_za_ednakvost_i_nediskriminacija_2016-2020.pdf (Посетено: 7.12.2016 година).

Министерство за здравство на Република Македонија. 2012. Национална стратегија за ХИВ 2012-2016. Скопје: Министерство за здравство.
http://arhiva.vlada.mk/registar/files/STRATEGIJA_HIV_2012-2016.pdf (Посетено: 7.12.2016 година).

Министерство за труд и социјална политика на Република Македонија. Национална стратегија за спречување и заштита од семејно насилство 2012-2015. Скопје: Министерство за труд и социјална политика на Република Македонија. http://arhiva.vlada.mk/registar/files/nasilstvo_strategija_mkd.pdf (Посетено: 7.12.2016 година).

Реактор – Истражување во Акција. 2012. Истражување за опсегот на родово-базираното насилство врз жените и девојките на јавните места во Скопје. Скопје: Реактор – Истражување во Акција.

Службен весник на Република Македонија. 26/93. Закон за изменување и дополнување на законот за прекшоците против јавниот ред и мир. Во: Службен весник на Република Македонија, бр. 26, година XLIX, од 29.4.1993 година, стр. 609-611. Скопје: Службен весник на Република Македонија.

Службен весник на Република Македонија. 37/96. Кривичен законик. Во: Службен весник на Република Македонија, бр. 37, година LII, од 29.7.1996 година, стр. 1521-1574. Скопје: Службен весник на Република Македонија.

Службен весник на Република Македонија. 19/04. Закон за изменување и дополнување на Кривичниот законик. Во: Службен весник на Република Македонија, бр. 19, година LX, од 30.3.2004 година, стр. 1-44. Скопје: Службен весник на Република Македонија.

Службен весник на Република Македонија. 66/07. Закон за прекршоците против јавниот ред и мир. Во: Службен весник на Република Македонија, бр. 66, година LXIII, од 31.5.2007 година, стр. 6-12. Скопје: Службен весник на Република Македонија.

Службен весник на Република Македонија. 7/08. Закон за изменување и дополнување на Кривичниот законик. Во: Службен весник на Република Македонија, бр. 7, година LXIV, од 15.1.2008 година, стр. 140-148. Скопје: Службен весник на Република Македонија.

Службен весник на Република Македонија. 139/08. Закон за изменување и дополнување на Кривичниот законик. Во: Службен весник на Република Македонија, бр. 139, година LXIV, од 4.11.2008 година, стр. 2-4. Скопје: Службен весник на Република Македонија.

Службен весник на Република Македонија. 114/09. Закон за изменување и дополнување на Кривичниот законик. Во: Службен весник на Република Македонија, бр. 114, година LXV, од 14.9.2009 година, стр. 14-44. Скопје: Службен весник на Република Македонија.

Службен весник на Република Македонија. 138/14. Закон за превенција, спречување и заштита од семејно насилство. Во: Службен весник на Република Македонија, бр. 138, година LXX, од 17.9.2014 година, стр. 3-18. Скопје: Службен весник на Република Македонија.

Службен весник на Социјалистичка Република Македонија. 25/72. Закон за прекршоците против јавниот ред и мир. Во: Службен весник на Социјалистичка Република Македонија, бр. 25, година XXVIII, од 24.7.1972 година, стр. 543-545. Скопје: Службен весник на Социјалистичка Република Македонија.

Службен весник на Социјалистичка Република Македонија. 30/72. Исправка на Законот за прекршоците против јавниот ред и мир. Во: Службен весник на Социјалистичка Република Македонија, бр. 30, година XXVIII, од 27.9.1972 година, стр. 634. Скопје: Службен весник на Социјалистичка Република Македонија.

Службен весник на Социјалистичка Република Македонија. 29/83. Закон за изменување и дополнување на Законот за прекршоците против јавниот ред и мир. Во: Службен весник на Социјалистичка Република Македонија, бр. 29, година XXXIX, од 30.10.1983 година, стр. 572-575. Скопје: Службен весник на Социјалистичка Република Македонија.

Службен весник на Социјалистичка Република Македонија. 34/83. Исправка на Законот за изменување и дополнување на Законот за прекршоците против јавниот ред и мир. Во: Службен весник на Социјалистичка Република

Македонија, бр. 34, година XXVIII, од 10.12.1983 година, стр. 665. Скопје: Службен весник на Социјалистичка Република Македонија.

Службен весник на Социјалистичка Република Македонија. 51/88. Закон за Изменување и дополнување на Законот за прекршоците против јавниот ред и мир. Во: Службен весник на Социјалистичка Република Македонија, бр. 51, година XLIV, од 31.12.1988 година, стр. 950-951. Скопје: Службен весник на Социјалистичка Република Македонија.

Службен весник на Социјалистичка Република Македонија. 19/90. Закон за Изменување на Законот за прекршоците против јавниот ред и мир. Во: Службен весник на Социјалистичка Република Македонија, бр. 19, година XLVI, од 19.6.1990 година, стр. 365-366. Скопје: Службен весник на Социјалистичка Република Македонија.